

Maira P. KABAKOVA, *Psichologiczeskije osobienosti kazachskoj siemji: Monigrafia* [*Psychologiczne cechy rodziny kazachskiej: Monografia*], Wydawnictwo Uniwersytetu Kazachstanu, Ałmaty 2018, ss. 288, ISBN 978-601-04-3295-6.

DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/rt206710-12>

Społeczność współczesnego świata przechodzi proces globalizacji, proces stopniowego zbliżenia krajów i narodów. Jednocześnie ludzie mają tendencję do zachowania tożsamości etnicznej, kultury narodowej, zwyczajów i tradycji ludowych. To pragnienie tożsamości narodowej jest realizowane przez taką społeczną instytucję społeczeństwa, jak rodzina.

Wysoki poziom stanu ekonomicznego, korzystny klimat społeczno-psychologiczny rodziny determinują postępujący rozwój narodu i państwa. Uznając ten związek, współczesna polityka Republiki Kazachstanu ma na celu wspieranie instytucji rodziny. Każdego roku kraj obchodzi Dzień Rodziny. W 2016 r. opracowano „Koncepcję polityki rodzinnej i genderowej Republiki Kazachstanu do 2030 roku”.

Monografia M.P. Kabakovej „Psychologiczne cechy kazachskiej rodziny” – to pierwsza fundamentalna praca w Kazachstanie poświęcona problemowi badania cech relacji w kazachskich rodzinach z perspektywy nauk psychologicznych. Należy zauważyć, że kazachska rodzina, jako przedmiot badań psychologicznych, nie była wcześniej poddana interdyscyplinarnym badaniom.

Celem pracy było zbadanie i ukazanie psychologicznych cech współczesnej kazachskiej rodziny.

Nowość naukowa badania polega na tym, że po raz pierwszy przeprowadzono badanie empiryczne różnych typów kazachskich rodzin. Po raz pierwszy także wojskowa kazachska rodzina została wzięta jako przedmiot badań.

Jednym z działań niepodległego Kazachstanu było opracowanie programu powrotu do ojczyzny repatriantów, potomków tych Kazachów, którzy zostali zmuszeni do opuszczenia ojczyzny. Monografia przedstawia badania rodzin repatriantów, które do tej pory nie były przedmiotem analizy naukowej w Kazachstanie.

Strukturalnie i merytorycznie monografia jest zorganizowana w następujący sposób. Pierwszy rozdział jest zatytułowany „Etnopsychologiczna analiza małżeństwa i relacji rodzinnych Kazachów”. Ten rozdział zawiera 4 punkty:

1. Rodzina jako instytucja etnicznej socjalizacji jednostki;
2. Cechy etnopsychologiczne stosunków małżeńsko-rodzinnych u różnych narodów /na przykładzie Kazachów, Uzbeków, Kirgizów, Tatarów, Baszkirów/;
3. Cechy etnokulturowe instytucji małżeństwa i rodziny u Kazachów;
4. Konceptyjny schemat badania społeczno-psychologicznych cech relacji międzyludzkich w kazachskiej rodzinie.

Pierwszy rozdział zawiera dogłębną analizę badań historycznych i etnograficznych instytucji małżeństwa i rodziny wśród Kazachów. W tym rozdziale zamieszczono również wiele materiałów na temat etnopsychologicznych cech małżeństwa i relacji rodzinnych wśród takich narodów tureckiej grupy językowej, jak Kirgizi, Uzbekowie, Baszkirowie i Tatarzy.

Etnografowie odkryli, że przedstawiciele narodów Azji Środkowej i Kazachstanu nie mieli oficjalnej rejestracji małżeństwa. Ponieważ większość tych ludów to muzułmanie, małżeństwo było zawierane zgodnie z kanonami religijnymi islamu. Zostało ono zarejestrowane przez przedstawiciela duchowieństwa – mułłę, który wzmocnił małżeństwo, czytając specjalną modlitwę. Nowoczesne formy małżeństwa pojawiły się już w Związku Radzieckim.

Monografia zawiera szczegółowy opis tradycji narodowych wśród ludów Azji Środkowej. Ważnym miejscem w opracowaniu jest opis zwyczajów i tradycji narodowych Kazachstanu. Na przykład opisuje zwyczaj znany w kazachskich rodzinach, by ich pierwsze dziecko było wychowywane przez dziadków. Obecnie ten zwyczaj, choć nie w wielu rodzinach, ma swoje zastosowanie.

W kazachskich rodzinach od momentu urodzenia z najmłodszym synem tworzy się szczególny związek. Zgodnie z tradycjami narodowymi, najmłodszy z synów w przyszłości będzie odgrywał rolę „głowy” domu i to najmłodszy syn pozostanie z rodzicami do końca życia.

Kobiety kazachskie, w porównaniu z kobietami z ludów Azji, zawsze miały większą swobodę działania. Przede wszystkim wynikało to z faktu, że kobiety, w oparciu o cechy koczowniczego stylu życia, musiały wykonywać wiele prac domowych. Po drugie, islam miał niewielki wpływ na koczownicze życie Kazachów. Kazachskie kobiety odegrały znaczącą rolę w społeczeństwie. Historia opisuje przypadki, w których kazachskie kobiety wraz z mężczyznami brały udział w działaniach wojennych. Fakty są znane, gdy kobiety pełniły rolę głowy klanu i kierowały stanem.

Osobliwością małżeństwa i relacji rodzinnych wśród Kazachów jest obecność ustanowionego w przeszłości zakazu małżeństw z krewnymi do siódmego pokolenia, który nadal obowiązuje. Postępowanie rozwodowe może nastąpić na wniosek jednego z małżonków. Wśród Kazachów forma poligamicznego małżeństwa była rzadka, ponieważ tylko bogatych mężczyzn było stać na takie małżeństwo.

Wraz z uzyskaniem niepodległości Kazachowie zaczęli wykazywać większe zainteresowanie historią swoich obywateli, aktywnie zaczęli ożywiać zapomniane tradycje narodowe i obrzędy. W tej chwili podtrzymywanie narodowych tradycji i obyczajów

jest postrzegane przez Kazachów jako przejaw patriotyzmu. W czasach, gdy Kazachstan był częścią Związku Radzieckiego, przestrzeganie tradycji narodowych uznawano za przejaw „pozostałości przeszłości”.

Autorka poruszyła takie problemy współczesnego Kazachstanu, jak wzrost liczby rozwodów, spadek liczby małżeństw, wzrost relacji konfliktowych w sferze małżeńskiej i rodzinnej. Monografia przedstawia wiele materiałów z licznych badań zagranicznych mających na celu zbadanie problemu socjalizacji osobowej. Wyniki tych badań sugerują, że jednym z głównych czynników socjalizacji jednostki jest rodzina.

Współczesna polityka Kazachstanu ma na celu duchowy rozwój świadomości społeczeństwa, który jest ściśle związany z poczuciem tożsamości narodowej. Autorka popiera stanowisko, że rozwój tożsamości narodowej następuje poprzez zachowanie w rodzinie narodowych zwyczajów i tradycji.

W związku z tym autorka proponuje zbadanie cech charakterystycznych kazachskich rodzin w kontekście tożsamości narodowej. Według autorki rodzina jest takim środowiskiem etnokulturowym, w którym odbywa się formacja w aspekcie płci i tożsamości etnicznej.

Pod koniec pierwszego rozdziału przedstawiono konceptualny schemat relacji interpersonalnych w kazachskiej rodzinie.

Drugi rozdział nosi tytuł „Badanie empiryczne etnicznych i społeczno-psychologicznych cech małżeństwa i relacji rodzinnych Kazachów”. Ten rozdział autorka podzieliła na trzy punkty:

1. Program badań empirycznych;
2. Metody badania stosunków małżeńskich i małżeńsko-rodzinnych;
3. Wyniki analizy porównawczej.

Badanie składało się z 2 etapów. W pierwszym etapie badania empirycznego wzięły udział 204 pary małżeńskie. Program badawczy obejmował zestaw znanych technik psychodiagnostycznych, a także opracowaną przez autorkę skalę satysfakcji małżeństwa.

Monografia przedstawia wyniki badań dla każdego rodzaju kazachskich rodzin. Analiza tych wyników wykazała, że w miejskich kazachskich rodzinach małżonkowie wykazują wysoki poziom konsekwencji w ocenie znaczenia komunikacji interpersonalnej.

Dla miejskich Kazachów bardzo ważna jest obecność wygodnej i intymnej atmosfery w rodzinie. W tych rodzinach miejskich najczęstszymi przyczynami konfliktu są problemy związane z rodzicielstwem i alokacją zasobów finansowych.

Wśród mieszkańców wsi rodzina jest oceniana przede wszystkim z punktu widzenia moralnego i emocjonalnego wsparcia.

W rodzinach wojskowych oboje małżonkowie są bardzo zadowoleni z małżeństwa. W tych rodzinach mężczyźni stawiają się na pierwszym miejscu w rodzinie. Żony wojskowych również stawiają swojego męża na pierwszym miejscu. W skali wartości rodzinnych w rodzinach wojskowych sfera seksualna związku zajmuje ostatnie miejsce.

Jak wspomniano powyżej, od czasu niepodległości Kazachstan realizuje program powrotu etnicznych Kazachów do ich ojczyzny. Obecnie istnieje duża liczba Kazachów,

którzy powrócili do swojej historycznej ojczyzny. Znacząco zwiększyła się liczba zawieranych między nimi małżeństw. W związku z tym autorka włączyła do programu badanie cech rodzin repatriantów.

Wyniki badań wskazują, że znaczące miejsce w rodzinach repatriantów zajmuje sfera relacji z krewnymi i przyjaciółmi, a także kwestie wychowania dzieci. W rodzinach repatriantów dla mężów ważna jest ich rola jako ojca. Dla repatriantek ważna jest rola urzeczywistnienia się jako matki. W systemie wartości rodzinnych seksualna sfera relacji zajmuje ostatnie miejsce.

Badanie wykazało, że dla kazachskich mężczyzn kwestia przywództwa, także w rodzinie, jest ważna. Dla większości kazachskich mężczyzn w stosunkach rodzinnych ich rodzice, krewni, przyjaciele mają ogromne znaczenie. Analiza danych z badań wykazała, że relacje z rodzicami i krewnymi zajmują znaczące miejsce w rodzinie.

Celem drugiego etapu analiz było zbadanie systemu wartości i idei dotyczących rodziny osób niezamężnych. Ankieta objęła 623 uczniów szkół podstawowych i 600 uczniów szkół średnich. Badanie wykazało, że wśród młodych ludzi główne pozycje w skali wartości życiowych zajmują rodzina i rodzice. Głównymi motywami co do zawarcia małżeństwa dla młodych ludzi są miłość, wzajemne zrozumienie, podobieństwo zainteresowań i wartości.

Słabym punktem badania jest zastosowanie technik psychodiagnostycznych opracowanych przez rosyjskich psychologów. Ten zestaw technik ma na celu przeprowadzenie badań na rosyjskiej próbie. Relacje w kazachskich rodzinach, szczególnie w rodzinach repatriantów, znacznie różnią się od relacji w rosyjskich rodzinach. Biorąc pod uwagę obecność cech etnopsychologicznych w kazachskich rodzinach, zastosowanie zestawu technik opracowanych za granicą nie pozwala na uzyskanie wiarygodnych wyników.

Opracowanie nie zawiera wyników badania związków rodzinnych, takich jak związek między synową a teściową, relacje między rodzicami i krewnymi małżonków, które są częścią opracowanego przez autorkę konceptualnego schematu relacji międzyludzkich w rodzinie kazachskiej.

Należy zauważyć, że monografia zawiera dogłębną i kompleksową analizę zarówno teoretycznych stanowisk zagranicznych, jak i krajowych oraz badań eksperymentalnych z różnych dziedzin nauki. Autorka opracowała zalecenia metodologiczne dotyczące rozwoju kompetencji psychologicznych w zakresie relacji interpersonalnych i rodzinnych, a także rekomendacje dotyczące kształtowania gotowości do życia rodzinnego wśród współczesnej młodzieży.

Monografia przedstawia istotne do podjęcia tematy badań społeczno-psychologicznych w dziedzinie małżeństwa i relacji rodzinnych.

Svet Akhmettayeva
Szkoła Doktorska KUL
Wydział Nauk Społecznych
Instytut Psychologii
e-mail: svet.astana@mail.ru